

100 jaar Legermuseum

JAARVERSLAG 2013

“Na 26 jaar gevestigd te zijn geweest in het Armamentarium aan de Korte Geer in Delft zijn de deuren van het Legermuseum in Delft nu voorgoed gesloten.”

Zo kopten de kranten begin januari 2013.

En dus is het tijd om terug te kijken op het laatste jaar in Delft. Een jaar waarin veel is gebeurd en vooral een jaar waarin heel hard is gewerkt. Een groot aantal medewerkers is afgelopen jaar deels of volledig vrijgemaakt voor de uitwerking van de inhoudelijke plannen voor het Nationaal Militair Museum. Daarnaast was een groot deel van de medewerkers intensief betrokken bij de registratie, barcodering, het inpakken en voor verhuizing gereed maken van de collectie van Delft richting Soesterberg. En omdat de collectie een tijd minder toegankelijk is, kreeg het digitaliseren van de collectie dit jaar ook veel extra aandacht. Daarnaast is de samenwerking met het Militaire Luchtvaart Museum (MLM) geïntensiveerd om het toekomstig samengaan van de twee musea voor te bereiden. Er zijn onder andere gezamenlijke directie- en medewerkersbijeenkomsten georganiseerd en de verhuisprojecten worden gezamenlijk opgepakt en uitgevoerd.

De sluiting begin januari is groots gevierd, ruim 3.500 mensen waren aanwezig bij de allerlaatste dag van het museum in Delft. Aan het einde van diezelfde maand verrichtte de minister van Defensie, mevrouw Hennis-Plasschaert, de eerste bouwhandeling voor het nieuwe museum in Soest. Hoewel het museum dus voor publiek gesloten was, zijn er toch nog wat publieke evenementen georganiseerd in 2013: in september kwam het boek *Voorwaarts Mars!* uit en werd er een gelijknamig symposium gehouden op de nieuwbouwlocatie, met sprekers uit binnen- en buitenland. In oktober is feestelijk stilgestaan bij het 100-jarig bestaan van het museum en het 65-jarig bestaan van de Stichting Vrienden van het Legermuseum.

Kortom, een veelbewogen laatste jaar. En nu volle kracht vooruit naar de toekomst: de bouw van het Nationaal Militair Museum vordert met rasse schreden en in de december 2014 kan iedereen de collectie van het Legermuseum samen met die van het MLM, in haar nieuwe omgeving bewonderen. Een woord van dank is zeker op zijn plaats, in het bijzonder voor de Projectorganisatie Herinrichting Museaal Bestel Defensie, de Raad van Toezicht, de Vrienden van het Legermuseum, de tijdelijke inhuurkrachten, de vrijwilligers maar vooral aan hen die gezamenlijk dagelijks het museum hebben gemaakt: de medewerkers van het Legermuseum!

Namens de Raad van Bestuur,
Chris Ronteltap
algemeen directeur

Inhoudsopgave

- 02 Voorwoord
- 04 Publiek
- 07 Collectie
- 12 Bedrijfsvoering
- 15 Relaties
- 16 Management en bestuur
- 19 Colofon
- 20 Bijlage: Verslag symposium
Voorwaarts Mars!

De afdeling Publiek heeft zich in 2013 op diverse vlakken ingezet voor de verdere ontwikkeling van het Nationaal Militair Museum (NMM).

Er werden vele werkzaamheden voor het museaal team van het NMM verricht, zowel inhoudelijk als gericht op de ontwikkeling van de belevingswereld en bijbehorende educatieve programma, de interactieve zone, de Museumapp en de informatiezuilen in het "arsenaal".

De werkgroep Publieksaanbod (een samenwerkingsverband van Legermuseum- en MLM-collega's) ontwikkelde vanaf medio april de initiatiefrapporten voor de productgroepen Educatie, Digitaal aanbod, Kennis en informatiecentrum en Activiteiten/Evenementen en tentoonstellingen. De producten zijn afgestemd op het museaal aanbod, de marketing en verder ontwikkeld in overleg met het museaal team. Samen met de werkgroep Vrijwilligers is gewerkt aan een document met de taakomschrijvingen van alle benodigde publieksbegeleiders voor de begeleiding en uitvoering van de publieksproducten en een bijbehorend opleidings-/inwerkplan.

Het team Marketing & Communicatie heeft de marketingstrategie voor het NMM ontwikkeld, buigt zich over de huisstijl en de website en houdt het publiek middels diverse media op de hoogte van de bouwontwikkelingen. Er is een projectgroep gestart die zich bezig houdt met de opening van het NMM in 2014. Er vonden brainstormsessies plaats met externe partijen die mogelijk een rol gaan vervullen in de uitvoering van dit spectaculaire evenement.

Activiteiten en evenementen

Hoewel het Legermuseum gesloten is voor publiek zijn er gedurende het jaar toch diverse evenementen georganiseerd.

Sluitingsdag, 5 januari 2013

Op zaterdag 5 januari was het Legermuseum voor de allerlaatste keer open voor publiek. Om de sluiting te 'vieren' werden verschillende activiteiten georganiseerd. Om 10.00 uur opende de directeur het museum officieel voor de laatste keer en werden er gezamenlijk met de bezoekers ballonnen opgelaten. Om 14.00 uur was er een besloten bijeenkomst in de Oude Kerk waar meer dan 700 genodigden bijeenkwamen. Zij genoten in anderhalf uur van een muzikale, militaire tijdsreis en afscheidstoespraken van de heer Ronteltap, directeur van het Legermuseum, de heer Schouten, luitenant-generaal der Genie b.d. en voorzitter van de Raad van Toezicht van het Legermuseum, Luitenant-generaal De Kruif, Commandant Landstrijdkrachten en de heer Verkerk, burgemeester van Delft. Na de voorstelling vertrokken alle gasten in colonne, begeleid door historische figuren, naar het Legermuseum. In het museum vond een grote borrel plaats voor het publiek én de gasten. Met een half uur vertraging wegens technische problemen vond om 17.30 uur de sluitingsceremonie plaats langs de kade van het museum. Onder muzikale begeleiding werd afscheid genomen van het pand door de directeur, burgemeester Verkerk en een bataljon Napoleontische soldaten. De ceremonie werd afgesloten met een vuurwerkshow.

Het museum werd bijzonder goed bezocht deze laatste dag: naast de 700 gasten in de Oude Kerk heeft het museum circa 2.800 bezoekers mogen ontvangen. In totaal zijn er dus ruim 3.500 bezoekers geweest op de sluitingsdag van het Legermuseum.

Er is samengewerkt met verschillende externe partijen. Op 31 januari 2013 vond de jaarlijkse bijeenkomst plaats van de Gouverneur van de Hoofdstad, generaal-majoor M.J.H.M. van Uhm, in het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam, ter gelegenheid van de verjaardag van Hare Majesteit de Koningin. Het Legermuseum verzorgde hiervoor de aankleding van de marmeren zaal met rekwisieten en militaire figuren.

De *Sniper*-expositie is in bruikleen gegaan naar het Infanteriemuseum waar deze tot en met de zomervakantie 2013 werd geëxposeerd.

De foto-expositie *Vertrek uit Afghanistan. Een missie op zich* is voor een periode van tenminste twee jaar in bruikleen gegeven aan de Stichting Historische Collectie Regiment Bevoorradings- en Transporttroepen van Defensie.

“Hoe zorgen we ervoor dat musea maatschappelijk relevant blijven? Kortom, hoe maken we musea, in het bijzonder historische en militaire musea future proof?”

Er is een bijdrage geleverd aan een gezamenlijke tentoonstelling *Gewapend met kennis. 500 jaar militaire boekcultuur in Nederland*, in museum Meermanno/Museum van het boek. Naast inhoudelijke betrokkenheid van Louis Sloos, betrof het voor de medewerkers van Publiek en Evenementen het meedenken over een educatief

programma en activiteiten tijdens de looptijd van de expositie. Hiervoor zijn bestaande educatieve materialen beschikbaar gesteld en enkele rekwisieten en presentatiematerialen voor de expositie.

In het weekend van 21 september vond op de vliegbasis Soesterberg Festival de Basis plaats (ter afsluiting van viering van de “Vrede van Utrecht”). Het Legermuseum droeg hieraan bij door een deel van de fototentoonstelling *Vertrek uit Afghanistan. Een missie op zich* uit te lenen voor een tentoonstelling in een vliegtuighangar tijdens het festival. Tijdens de landelijke Open monumentendagen was het NMM aanwezig in de Kromhout-kazerne met verschillende re-enactmentfiguren (historische soldaten) en informatie over het NMM.

Op 19 September vond het symposium *Voorwaarts Mars!* plaats in het kader van 100 jaar Legermuseum. Tijdens dit symposium werd het boek met gelijke titel gepresenteerd waarin verschillende nationale en internationale museum/cultuur-prominenten hun visie geven op het thema “musea en hun toekomst”. Het boek werd samengesteld door Franklin van der Pols en Jaap Willems. Tijdens het symposium gaven enkele auteurs hun visie op het onderwerp en gingen zij hierover het gesprek aan met de aanwezigen. Centraal daarbij stond telkens de vraag:

“Hoe zorgen we ervoor dat musea maatschappelijk relevant blijven?”. Kortom, hoe maken we musea, in het bijzonder historische en militaire musea future proof? U leest meer over het symposium in de bijlage achter dit jaarverslag.

Vrijwilligersbeleid

Begin 2013 is in opdracht van de Stuurgroep Defensiemusea de Werkgroep Vrijwilligers Nationaal Militair Museum opgericht. Daarin zijn het Militaire Luchtvaartmuseum, het Legermuseum en de Sesam Academie vertegenwoordigd. De werkgroep heeft de opdracht gekregen het vrijwilligersbeleid voor het nieuwe museum te ontwikkelen, inclusief werving, selectie en opleiding.

De keuze voor vrijwilligers is deels ingegeven door een combinatie van financiële kaders en de schaalgrootte en ambitie van het museum. Het is echter ook een principiële keuze. Door het enthousiasme van vrijwilligers, die immers niet voor het geld maar uitsluitend voor hun plezier werken, krijgen de bezoekers in hogere mate het gevoel welkom te zijn. Daarnaast versterken vrijwilligers de binding met de samenleving. Het gewenste aantal en de taken van de vrijwilligers zijn vastgesteld op grond van het geplande publieksaanbod, in overleg met de werkgroep Publieksaanbod. Er wordt gestreefd naar 250 vrijwilligers.

In november en december is een wervingscampagne opgezet, met uitsluitend gratis publiciteit. Hierop kwam een overweldigende respons. Nog voordat de werving van vrouwen, jongeren en allochtonen van de grond gekomen was, was het gewenste aantal kandidaten al min of meer bereikt. De werving van deze specifieke doelgroepen bleek binnen deze beperkte tijd niet goed mogelijk. De doelgroepen dienen eerst het museum te leren kennen voordat ze geïnteresseerd raken in vrijwilligerswerk. De selectie en opleiding van de (kandidaat)-vrijwilligers start in 2014.

Museumwinkel

In januari is de (fysieke) museumwinkel definitief gesloten voor publiek. Alleen tijdens externe presentaties is de winkel nog enkele keren 'in actie gekomen'. De voorraad is grotendeels uitverkocht. Van de eigen publicaties is een beperkt aantal bewaard. Deze boeken worden via de webshop verkocht.

Armamentaria 48 – jubileumuitgave

Het jaarboek van 2013 staat in het teken van 200 jaar Koninklijke Landmacht. Aan de hand van verhalen over diverse personages uit alle rangen en perioden van de Koninklijke Landmacht wordt het beeld geschetst van de mens achter de militair.

Verhuizing Korte Geer & Nieuwbouw Soesterberg

2013 stond in het teken van de verhuizing van de collectie van Delft naar Soesterberg. Duizenden objecten uit de expositie, bibliotheek en studieruimte wapens moesten worden ingepakt; voor verhuizing gereed worden gemaakt, en op transport gezet worden richting Soesterberg, met als groot spektakelstuk het overbrengen van de grote voertuigen.

Verderop in Soesterberg verrees ondertussen een spectaculair nieuw museum- en depotgebouw. Het nieuwe *state of the art* depot kon eind 2013 gefaseerd in gebruik worden genomen.

Ook het nieuwe museum kreeg vorm door de plaatsing van de eerste grote stukken. In november werden deze naar binnen gebracht en kon gestart worden met de inrichting van de themaruimtes.

Bruiklenen

De focus voor wat betreft de bruiklenen lag vooral in het retourneren van de externe bruiklenen uit de voormalige basisexpositie. Van elk te retourneren stuk werden foto's gemaakt en conditierapporten opgesteld. Een groot deel van de transporten was het werk van gespecialiseerde kunsttransporteurs. Naast veel binnenlandse transporten moesten ook enkele stukken terug naar adressen in het buitenland. Zo ging o.a. in een speciale kist het scheepsmodel van de Zeven Provinciën retour naar Londen.

Ondanks dat de locatie in Delft voor publiek gesloten was, was de collectie toch op verschillende presentaties in den lande te zien. Zo werden afgelopen jaar o.a. tijdelijke bruiklenen verstrekt aan het Nationaal Archief in Den Haag, Centraal Museum in Utrecht, Museum Boymans van Beuningen in Rotterdam en Museum Meermanno in Den Haag.

2013 was ook het herdenkingsjaar van de Vrede van Utrecht. Het Centraal Museum wijdde hieraan een grote internationale expositie waaraan het Legermuseum haar medewerking verleende. Het Legermuseum bezit diverse objecten met betrekking tot de Slag bij Oudenaarde. Omdat deze Slag plaatsvond aan de vooravond van de Vrede van Utrecht in 1713 heeft het Legermuseum enkele topstukken aan hen uitgeleend, waaronder onze 18- eeuwse paukenkleden en een buitengemaakte oorlogsvlag.

In het Nationaal Archief in Den Haag werd in september een nieuwe presentatie geopend met de titel: Het geheugenpaleis. In deze presentatie worden persoonlijke verhalen verteld uit de geschiedenis. Naast archiefstukken uit de collectie van het archief zijn ook enkele andere voorwerpen te zien. Het Legermuseum heeft een krijgsgevangen jasje uit de Tweede Wereldoorlog ter beschikking gesteld.

Het vernieuwde Rijksmuseum in Amsterdam dat in april open ging kreeg voor zijn wapenpresentatie een koppel pistolen in bruikleen. Tot slot waren er ook nog enkele kleinere bruiklenen. Zo kreeg de Napoleon-presentatie tijdelijk onderdak in het Veenkoloniaal Museum in Veendam en werden enkele studiewapens ondergebracht bij de Nationale Politieschool in Apeldoorn.

Restauratie/ Historic Engineering

De restauratiewerkzaamheden stonden in het teken van het nieuwe museum. De stroom objecten naar Historic Engineering in Hazerswoude groeide gestaag; van textiel en wapens tot grote objecten zoals het GMC voertuig, V1 en de V2 raket. In Hazerswoude werden conditiechecks uitgevoerd en worden de objecten gepreserveerd voor de expositie.

“Voor de afdeling beheer en behoud was de verhuizing vanuit Delft een enorme taak.”

Om onze schilderijencollectie in de juiste conditie te brengen werd elders expertise ingehuurd, met als hoogtepunt de restauratie van recent verworven 17e-eeuwse

schilderij van de oversteek van een leger bij Andernach. De restauratie van dit schilderij werd benut voor kunsthistorisch onderzoek. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de schilder waarschijnlijk Pieter Snayers is. Het werk krijgt in de toekomst een prominente plaats in de pronkkamer van het nieuwe museum.

Depotbeheer

Voor de afdeling beheer en behoud was de verhuizing vanuit Delft een enorme taak. Hoewel de voorbereiding van de verhuizing al een jaar geleden werd ingezet kwam het proces nu pas echt op volle stoom. Om de verhuizing te stroomlijnen werd een projectorganisatie opgericht met eigen coördinatoren. Ook werd een speciaal verhuisteam in het leven geroepen dat de verhuizing moesten coördineren.

Gestart werd met het leegruimen van de expositie. Tijdens het verhuisproces werd barcodering ingevoerd en werden alle objecten van individuele labels voorzien met barcode. Een speciaal project was het ontkleden van de uniformen in de expositie. Om de samenhang te bewaren werd elk uniform in zijn geheel gefotografeerd en vervolgens alle losse onderdelen. Na fotografie werden de objecten los verpakt.

Objecten voor het nieuwe museum werden apart geplaatst van de andere objecten en gingen direct door naar Historic Engineering in Hazerswoude. Ook externe bruiklenen, wapens en schilderijen volgden een apart traject. Voor de zomervakantie waren alle kleine objecten van zaal en moesten alleen de voertuigen nog worden verhuisd. Dit vond begin september plaats. In samenwerking met de firma Saen werden de grootste voertuigen waaronder de tanks, op pontons gereden, die varende over de gracht vervolgens door een 14-tons kraan werden getakeld en overgeladen werden op vrachtwagens. Uiteraard trokken dergelijke acties de aandacht van de media, zo verscheen er een speciaal item in het SBS programma Hart van Nederland.

Een arbeidsintensieve klus was ook het inpakken en verhuis klaar maken van de collecties Oude Drukken en de studiec collectie wapens. Naast het verhuizen van collectie moest ook het gebouw worden ontmanteld. Met zijn vele vertrekken en gangetjes was dat een hele klus.

Collectie

Om te voorkomen dat niet-collectie materiaal zo maar in de container zou verdwijnen kregen andere musea de mogelijkheid om rond te kijken. Onder de voorwaarde dat zij zelf zorgen voor transport vonden vele vitrines en ander display-materiaal, maar ook lampen e.d. een nieuwe bestemming.

Ondertussen moest er ook op Soesterberg het nodige gebeuren. In samenwerking met het Militair Luchtvaartmuseum (MLM) werd gestart met het inpakken van de collectie uit de expositie en depots van het MLM.

Ook moesten bij het MLM het Flying Centre, Vreeburghal, Sniijdershal en op het Museumkwartier op Soesterberg diverse hangars geschikt worden gemaakt voor het tijdelijk onderbrengen van de collectie in afwachting van oplevering van het nieuwe depot. Eén van de hangars moest voor de sloop eind 2013 ook weer worden ontruimd. Uiteindelijk zal de hele collectie worden ondergebracht in het nieuwe depot.

Ontzamelen

Alhoewel er vanwege alle andere zaken weinig prioriteit aan dit onderwerp werd gegeven werden in 2013 wel belangrijke stappen gezet om dit proces te versnellen. Zo werd de afstoot-procedure goedgekeurd en vonden een aantal objecten een nieuw onderkomen. Aan het eind van 2013 konden duizenden boeken uit het onbeschreven bezit worden ontzamd.

Collectie Informatie

In 2013 bereidde de afdeling Collectie Informatie zich voor op de verhuizing van de collectie en leverde zij kennis en informatie aan voor het nieuwe museum. De registratie van de collectie in het registratiesysteem Adlib, de digitale dienstverlening en de digitalisatie van de collectie gingen onverminderd door. Het toegankelijk maken en borgen van kennis voor het nieuwe museum had prioriteit. Het personeel verhuisde in de loop van 2013 naar Huis ter Heide. Niet alle vrijwilligers zagen kans mee af te reizen en zodoende is, na een periode van ruim 20 jaar, afscheid genomen van onze twee enthousiaste vrouwelijke vrijwilligers.

“De gehele 3D-collectie was in tegenstelling tot de boeken en beeldmaterialen niet eerder gebarcodeerd.”

Registratie

In de bibliotheek controleerden de medewerkers de registratie van ruim 200.000 boekmaterialen op eventuele ontbrekende gegevens en werd aan alle handschriften, tijdschriften, voorschriften en nieuw aangeschafte boeken barcodes toegevoegd. Hierna konden de boeken in verhuishulzen worden geplaatst. De verzamelde documentatie werd overgezet in speciale archiefdozen. Door deze werkzaamheden kon in de eerste helft van 2013 de gehele tweede verdieping van het Armamentarium, met uitzondering van de collectie in de klimaatkuis, worden ingepakt. Door het gebruik nemen van de nieuwe barcodemodule aan het registratiesysteem werd het mogelijk om voor alle boeken en beeldmateriaal na te gaan in welke verhuishuls deze zijn opgeslagen. Op ruim 800 pallets werd de collectie klaargezet voor transport. De gehele 3D-collectie was in tegenstelling tot de boeken en beeldmaterialen niet eerder gebarcodeerd. Begin 2013 is daarom als eerste gestart met de barcodering van de vuurwapens. Voor de wapens is een speciaal kunststofetiket met barcode ontwikkeld, dat met één handeling gemakkelijk aan het wapen kan worden bevestigd. Alle wapens op de wapenzolder waren in twee weken van een dergelijk etiket voorzien. Aan het einde van het jaar waren ook alle wapens in de containers in Soesterberg gelabeld.

In april verhuisde het merendeel van de registrators naar het tijdelijk onderkomen van het museum personeel in Huis ter Heide. Anderen bleven in Delft werken om de verhuizing van de collectie te kunnen begeleiden. Samen met de conservatoren werd gewerkt om het laatste ongesorteerde deel van de collectie uit het zogenaamde 'Bufferdepot' te registreren of af te stoten.

Voor het Kennis- en Informatiecentrum van het NMM werden boeken uit de bestaande collectie geselecteerd en nieuwe boeken aangeschaft. Aanwinsten werden vanaf deze periode geregistreerd in Huis ter Heide en op het MLM. In het MLM werd dit kwartaal tevens gestart met het ontmantelen van de figuren. De uniformen en uitrustingen werden op dezelfde wijze geregistreerd en gefotografeerd als in het Legermuseum.

In 2013 gingen ten behoeve van nieuwe museum ook veel objecten richting de firma Hes om geconserveerd of gerestaureerd te worden, voordat zij in de expositie kunnen worden getoond. Om dit ingewikkelde logistieke proces te kunnen volgen werd aan Adlib een workflow module gekoppeld, die het gehele traject die het object aflegt, waaronder de restauratie, bruikleenaanvraag, transport en wapenbeheer volgt. Dit model is een stap op weg naar het in kaart brengen van museale processen via de museale 'Spectrum' kwaliteitsnormen.

Ten slotte werd besloten alle zaal- en objectteksten voor het nieuwe museum in Adlib vast te leggen. Oude eerdere teksten, van oude tentoonstellingen of catalogi, werden ter ondersteuning aan de objecten in Adlib gekoppeld, waardoor deze informatie kon worden hergebruikt.

Samenwerking met MLM en Stichting Defensiemusea

De registrators werkten vanaf april aan het opschonen van de collectiedatabase. In samenwerking met het Militair Luchtvaart Museum (MLM) werd de registratie en invoervelden op elkaar afgestemd. Tevens werd er een begin gemaakt met het registreren van de gedigitaliseerde foto's van het MLM. Daarnaast werd als inhaalslag veel unieke en relevante bronnen van het MLM, zoals fotoalbums en vliegbrevetten, gedigitaliseerd.

Samen met de andere musea in de Stichting Defensiemusea is in de werkgroep 'digitaal ideaal' overlegd over de gezamenlijke toegankelijkheid van de collectie. De registratiesystemen van het Marinemuseum, het Mariniersmuseum en het Marechausseemuseum zijn door Adlib overgezet op een SQL-platform, waardoor het mogelijk werd informatie en data tussen alle musea uit te wisselen. Hierna is een proef gedaan met het gezamenlijk presenteren van een selectie van de deelcollectie Hoofddeksels in de cloud. Dit is toegankelijk via www.thecollectioncloud.com

Andere samenwerkingsverbanden digitale collecties

In 2013 deed het museum mee aan het metamorfoseproject over slavernij. Het heeft in dit kader de collectie Nagtglas aangemerkt om gedigitaliseerd te worden.

Dit jaar werd ook op het gebied van thesaurusbouw samengewerkt met het Rijksmuseum aan een gemeenschappelijke wapenthesaurus. Met het Legermuseum in Brussel werd verder gewerkt aan de uniformthesaurus.

In samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Wapenverzamelaars is de documentatie over blanke wapens van de heer Ger Hof gedigitaliseerd en de data in Excel bestanden overgenomen moet in 2014 gekoppeld worden aan de literatuur en in een database worden gezet.

Dienstverlening

Hoewel het Collectie Informatie Centrum (CIC) fysiek dicht was, was zij in 2013 wel digitaal 'open' voor het publiek. Dit leverde, net als in eerdere jaren, veel digitale bezoekers op. De digitale dienstverlening concentreerde zich op vragen via de website en de diverse sociale media. Deze media werd ook gebruikt om contact te houden met onze (potentiële) doelgroep, door onder andere informatie te geven over het verhuizen van de collectie.

In januari is direct begonnen met het weghalen en inpakken van de boekencollectie in het CIC.

Naar een nieuw KIC

In de tweede helft van 2013 is in het kader van het publieksaanbod NMM een initiatiefrapport opgesteld over digitaal aanbod op de website en het Kennis en Informatie centrum (KIC). In de werkgroep Publieksaanbod werden de voorstellen getoetst en op het totale publieksaanbod afgestemd.

Voor het digitale aanbod in het NMM werden belangrijke bronnen en collectie gedigitaliseerd. De producten zijn straks toegankelijk via de website of in het Kennis en Informatie centrum (KIC), zoals de nieuwe uniformen-determinatietool. Deze biedt de mogelijkheid uniformen te determineren aan de hand van foto's van voorouders of maakt een bepaald uitrustingsstuk op een uniformprint vindbaar. De tool bevat momenteel de twee tijdperiodes van de uniformering (1915-1923 en 1923-1940).

Voor andere al bestaande producten zijn voorstellen ingediend om deze aan te passen. Bestaande websites werden verder uitgebouwd, zoals de gezamenlijke webportal met de NLDA www.nederlandsmilitairerfgoed.nl. Deze bevat diverse belangrijke bronnen en legt de nadruk op persoonsgegevens van militairen.

Militair geïnteresseerden werd gevraagd een bijdrage aan deze site te leveren door het toegankelijk maken van gegevens over militairen. Via een crowdsourcing project (www.velehanden.nl) werden digitale scans van de officiersboekjes uit de periode van 1811 tot 1940, aangeboden aan het publiek. Door middel van deze crowd worden de namen en andere gegevens uit de officiersboekjes toegankelijk gemaakt en later gekoppeld aan de portalsite.

Met deze initiatieven creëert het museum extra betrokkenheid van het publiek bij de collectie.

5. Organisatie en personeelsbezetting

5.1 Personeelsbezetting

Eind 2013 werkten 50 personen (47,21 fte) bij het Legermuseum op basis van een contract voor onbepaalde of bepaalde tijd. Ten opzichte van eind 2012 betekent dit een vermindering van respectievelijk 8 personen en 5,73 fte.

De inhuur van externe medewerkers ten behoeve van het inhalen van registratieachterstanden en de verhuiswerkzaamheden is eind 2013 beëindigd.

Ontwikkeling Personeelsbezetting 2004 – 2013:

Jaar:	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
FTE:	84	74	71	65	71	61,8	62,2	55,61	52,94	47,21

5.2 Ziekteverzuim

Het gemiddelde ziekteverzuimpercentage over 2013 is 4,3%, in 2012 was dit 3,45%. De gemiddelde meldingsfrequentie over 2013 is 0,7. In 2012 was dit over dezelfde periode 0,9.

5.3 Voorziening boventallig personeel Legermuseum

Eind 2013 hebben zowel de vakbond als de Ondernemingsraad in principe ingestemd met de Voorziening voor de medewerker voor wie geen passende functie binnen de formatie van het SDM of het Consortium beschikbaar is. Begin 2014 zal de Voorziening geformaliseerd en toegepast worden.

5.4 Personeelsparagraaf

In de Personeelsparagraaf komt onder meer aan de orde welke wijze medewerkers van het Legermuseum overgaan naar het SDM of het Consortium en wat de rechtspositionele gevolgen zijn voor de medewerkers. Naar verwachting zal in mei 2014 overeenstemming zijn bereikt met de vakbond en de Ondernemingsraad.

5.5 Sociaal Plan Standplaatswijziging

Tegelijkertijd blijven de regelingen vervat in het Sociaal Plan Standplaatswijziging onverminderd van kracht. Het Sociaal Plan Standplaatswijziging biedt regelingen om de medewerkers tegemoet te komen bij de nadelen van de verhuizing van Delft naar Huis ter Heide en straks naar Soesterberg. Hier valt bijvoorbeeld een verhuiskostenvergoeding onder, evenals reistijdcompensatie (met afbouwregeling).

5.6 Telewerken

Per 1 april 2013 is telewerken op grote schaal ingevoerd, in het kader van modern werkgeverschap ('het nieuwe werken') en als tegemoetkoming voor medewerkers vanwege de grotere reisafstanden en langere reistijden in verband met de verhuizing van het personeel naar Huis ter Heide. Na een half jaar zijn de eerste bevindingen geëvalueerd. De invoering van telewerken wordt als positief ervaren en is derhalve voortgezet tot in ieder geval 1 april 2014.

5.6 Naar een nieuw museum

In 2013 is intensief contact geweest met Defensie en het Consortium over plaatsing van medewerkers, de wijze waarop en de Voorziening voor boventallige medewerkers. In januari 2014 worden gesprekken gevoerd met de medewerkers waarin beoogd wordt meer duidelijkheid te geven en te verkrijgen alhoewel dan nog geen definitieve toezeggingen gedaan kunnen worden. De onzekerheid voor medewerkers duurt derhalve helaas nog voort. Voor 1 april 2014 moet alles geconcretiseerd zijn.

Daarnaast werd aandacht besteed aan P&O-projecten in het kader van de totstandkoming van de nieuwe stichting onder andere op het gebied van bedrijfsvoering voor de SDM.

Jaarrekening:

Balans per 31 december 2013

Na verwerking saldo baten en lasten

Bedragen x 1.000 euro	2013	2012
Activa		
A Vaste activa		
I Materiële vaste activa	271	185
II Financiële vaste activa	60	100
B Vlottende activa		
I Voorraden	0	21
II Vorderingen en overlopende activa		
• belastingen	123	183
• overige vorderingen en overlopende activa	170	120
III Liquide middelen	4.050	1.917
	4.674	2.526

Bedragen x 1.000 euro	2013	2012
Passiva		
C Eigen vermogen		
• algemene reserve	22	350
• bestemmingsreserve	800	825
• bestemmingsfonds	1.600	0
D Kortlopende schulden en overlopende passiva		
I Schulden aan leveranciers	1.892	1.032
II Belastingen en premies sociale verzekeringen	152	157
III Overige kortlopende schulden en overlopende passiva	208	162
	4.674	2.526

Relaties

Ondernemingsraad

De OR kwam gemiddeld om de drie weken bijeen en voerde iedere maand overleg met de Raad van Bestuur. Verder is een vertegenwoordiging van de OR eens in de twee weken aanwezig bij de vergaderingen van de TRMC (tijdelijke reorganisatie medezeggenschapscommissie) en heeft sinds eind 2013 ook zitting in de TOR (Tijdelijke Ondernemings Raad). Samen met de TRMC en de andere TOR-leden streeft de OR naar een goede begeleiding van al het personeel van de vijf betrokken defensiemusea bij de overgang naar de nieuwe stichting Defensiemusea.

Overlegonderwerpen

Op de agenda van de overlegbesprekingen van de OR met de Raad van Bestuur stonden regulier de stand van zaken met betrekking tot de verhuizing naar het nieuwe museum in Soesterberg, de reorganisatie, het sociaal plan, het personeelsbeleid, de bedrijfscultuur, de bezuiniging van Defensie en de vorming van de nieuwe stichting Defensiemusea.

In haar besprekingen met de Raad van Bestuur en in haar besluitvoering inzake de outsourcing, liet de OR zich adviseren door de heer F. Schreiner van FNV Formaat.

Management en bestuur

Ministerie van Defensie, i.c. Koninklijke Landmacht (KL)

Met de Koninklijke Landmacht (KL) onderhoudt het Legermuseum een speciale band. Ook sinds de verzelfstandiging (in 2003) is dat zo gebleven. De goede relatie komt onder andere tot uiting in de verschillende advies- en assistentiefuncties die het museum vervult voor de KL en bijvoorbeeld de Historische Verzamelingen, en in de logistieke ondersteuning die de KL het museum verleent bij bijzondere projecten, zoals het vervoer van de V2 naar Den Haag.

Advies en assistentie

Door diverse medewerkers wordt advies en assistentie verleend aan de krijgsmachtmusea en historische verzamelingen. Zo heeft het museum zitting in de Traditiecommissie Krijgsmacht (TCK). Ook de vele vragen die van het publiek binnenkomen worden zo uitgebreid mogelijk beantwoord. Verder wordt regelmatig hulp verleend bij de inrichting van tentoonstellingen buiten het Legermuseum.

Stichting Vrienden van het Legermuseum

Het Legermuseum heeft een zeer actieve en grote groep vrienden, georganiseerd in de Stichting Vrienden. Deze stichting stelt zich onder andere tot doel het museum financieel te ondersteunen bij haar aankoopbeleid. In ruil voor deze steun krijgen de Vrienden gratis toegang, het jaarboek *Armamentaria* en worden hen regelmatig activiteiten in de vorm van vernissages en lezingen aangeboden.

Management en bestuur

Stichting Defensiemusea

Per najaar 2014 vormen het Militair Luchtvaart Museum en het Legermuseum samen het Nationaal Militair Museum in Soesterberg. Daarnaast zijn er nog drie defensiemusea in Nederland: het Marinemuseum, het Mariniersmuseum en het Marechaussee Museum. Deze blijven op hun huidige locaties, maar zij worden net als het Militaire Luchtvaart Museum en het Legermuseum, ondergebracht in de Stichting Defensiemusea.

Stichting Koninklijk Militair-Historisch Museum (Legermuseum)

Raad van Toezicht 2013

- M. Schouten, luitenant-generaal der Genie b.d. (voorzitter)
- Dr. J.M. Schroder, ex-president-directeur Martinair (vicevoorzitter)
- P.H.M. Messerschmidt, generaal-majoor der Artillerie b.d. (secretaris)
- Generaal-majoor M. van Uhm, plv. Commandant Landstrijdkrachten
- Generaal-majoor A. Tieland, plv. Commandant Luchstrijdkrachten
- Mr. H.M.C.M. van Oorschot, voorzitter college van Bestuur Universiteit Tilburg
- Drs. C.O.A. baron Schimmelpenninck van der Oije, voormalig voorzitter Raad van Toezicht Maritiem Museum Rotterdam
- Mr. drs. G.A.A. Verkerk, burgemeester van Delft
- A.K. van der Vlis, generaal bd, oud commandant der strijdkrachten

Erelid voormalig bestuur KNLWM

- P.H.M. Messerschmidt, generaal-majoor der Artillerie b.d., oud-voorzitter (1995-2003) van de Stichting Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum

Management

- Drs. Ch.A.M. Ronteltap, algemeen directeur (voorzitter Raad van Bestuur)
- Drs. D.W. Staat, directeur collecties (lid Raad van Bestuur)
- Drs. F.T. van der Pols, Hoofd afdeling Publiek & Presentatie

Colofon

Colofon

Uitgever

Legermuseum

Productie

Carla Marcus

Ontwerp

SILO, Den Haag (www.silodesign.nl)

Legermuseum

per adres:

Nationaal Militair Museum

Verlengde Paltzerweg 1

3768 MX Soest

www.nmm.nl

**Op de hoogte blijven van het
Nationaal Militair Museum?**

Schrijf u dan in voor de digitale nieuwsbrief
op www.nmm.nl.

Voorwaarts! Mars

**Vooruitkijken bij honderd jaar
Legermuseum**

LEGERMUSEUM, 2013

Voorwaarts! Mars Vooruitkijken bij honderd jaar Legermuseum

Het museum staat ter discussie. Ruim een eeuw lang was het een vanzelfsprekende verworvenheid, de schatkamer waar de burgerij haar kennis, cultuur en geschiedenis samenbracht. Het was een tempel – met alle grandeur en verhevenheid van dien.

Maar in onze tijd staat het museum onder druk. De samenleving barst van de concurrerende beelden en verleidingen, en heeft zich bovendien afgekeerd van culturele elites. Militaire musea hebben het al helemaal moeilijk. Want de afstand tussen krijgsmacht en samenleving is er de laatste decennia niet kleiner op geworden.

De viering van het honderdjarig bestaan van het Legermuseum in 2013 is daarom ook een moment van bezinning. Zeker nu het Legermuseum en het Militair Luchtvaartmuseum zullen opgaan in het nieuwe Nationaal Militair Museum. Hoe kan een militair museum anno 2014 grote aantallen bezoekers trekken, zonder alleen plat vermaak te bieden? Met welke museale en maatschappelijke ontwikkelingen moet je rekening houden? En hoe zorg je ervoor dat het museum ook de komende decennia relevant blijft, voor burgers én militairen?

Dat zijn geen eenvoudige vragen, zelfs niet met honderd jaar ervaring. In zekere zin vormen die zelfs een handicap. Want wie een toekomstbestendig museum wil maken, komt niet weg met oude oplossingen.

Om die reden was kritische reflectie een essentieel onderdeel van de voorbereidingsfase van het Nationaal Militair Museum. Op uitnodiging van het museum hebben deskundigen uit verschillende landen en disciplines hun licht laten schijnen over de uitdagingen waar het museum voor staat. Met als uitkomst een veelzijdige gedachtewisseling eerder dit jaar tijdens het symposium *Voorwaarts! MARS* en in het gelijknamige boek.

Inmiddels heeft het Nationaal Militair Museum zijn keuzes gemaakt. Binnen een jaar zal het zijn deuren openen. Maar daarmee is het laatste woord nog niet gezegd – integendeel. Een relevant Nationaal Militair Museum is een museum dat het debat ook in de toekomst niet schuwt. Dit artikel, een samenvatting van symposium en boek, wil daartoe aanzetten.

Bijlage: Verslag symposium Voorwaarts Mars!

Draagvlak

Op cultuur wordt stevig bezuinigd. Toch is dat niet het grootste probleem waarmee de kunst- en erfgoedsector in Nederland te kampen heeft. Althans niet in de ogen van Jeroen Bartelse, algemeen secretaris van de Raad voor Cultuur. Hij ziet het afkalvende draagvlak voor cultuur als een veel fundamentele bedreiging. Als het op bezuinigen aankomt, zetten Nederlanders cultuur bovenaan, samen met ontwikkelingssamenwerking en defensie. De vraag is dus hoe musea kunnen helpen dit tij te keren. Aan het begin staat volgens Bartelse het besef van de intrinsieke waarde van de collectie. 'Uitgaan van je eigen kern' betekent: teruggaan naar waar

“Het museum leeft van de fascinatie voor het authentieke.”

Gorch Pieken, wetenschappelijk directeur van het Militärhistorische Museum der Bundeswehr in Dresden

het allemaal om is begonnen, en waarin het museum zich onderscheidt van het pretpark. En dat is toch in essentie de esthetiek van de collectie, of – zoals uit de discussie naar voren kwam – de authenticiteit van de objecten.

De praktijk laat zien dat de samenleving ook openstaat voor deze culturele waarde: de cultuurconsumptie is omvangrijk en gevarieerder dan ooit. Maar er zijn wel zwakke plekken. Met name jongeren zijn nog altijd moeilijk te bereiken. Het succes van een televisieprogramma als *So you can think you can dance* laat zien dat jongeren op zichzelf ontvankelijk zijn voor cultuur – zelfs voor zoiets lastigs als dans. Maar je moet ze wel opzoeken en met hen in gesprek gaan.

Daarbij is het noodzakelijk dat musea veel meer samenwerken, met andere musea, maar ook met andersoortige organisaties. Door te 'ontgrenzen' en te 'verbinden' komt het museum meer in de samenleving te staan en kan het een nieuw publiek aan zich binden. Zo kan op den duur nieuw draagvlak ontstaan.

Het museum leeft van de fascinatie voor het authentieke.

Gorch Pieken, wetenschappelijk directeur van het Militärhistorische Museum der Bundeswehr in Dresden

Voor een culturele ondernemer is het begrip 'breed publiek' onbruikbaar en het gebruik ervan getuigt niet van professionaliteit.

Henk Dessens, directeur collecties van Het Scheepvaartmuseum

Bij het Spoorwegmuseum hebben we gekozen voor één doelgroep: de beginnelingen. Zowel voor de bezoekers als voor de museumdirecties is zo'n beperking zinvol omdat het helpt bij het maken van heldere keuzes.

Paul van Vlijmen, directeur van het spoorwegmuseum

Musea moeten hun ambities beperken en – hoe logisch dat ook moge lijken – groei niet met gezondheid verwarren.

James Bradburne, algemeen directeur van de Fondazione Palazzo Strozzi in Florence

Bijlage: Verslag symposium Voorwaarts Mars!

Maatschappelijke relevantie

'Een leuk dagje uit' – met die slogan probeert het wapenmuseum Royal Armouries in Leeds sinds 1996 gezinnen binnen de muren te krijgen. Met exposities over thema's als toernooien, de Oriënt en zelfverdediging lukte dat ook wel.

Maar de laatste jaren, zo verduidelijkt Adrian Budge, hoofd educatie van het museum, knaagde er bij de museumstaf wel iets. Was deze invalshoek niet te oppervlakkig? Wat was uiteindelijk nog het verschil met een 'gewone' toeristische attractie? En ook inhoudelijk waren er twijfels. Moest het museum niet iets dieper graven? En werden oorlog en geweld er niet net iets te veel verheerlijkt?

Uiteindelijk stelden de medewerkers zich de vraag wie het zou betreuren als dit museum van de ene dag op de andere zou verdwijnen. Een retorische vraag, met een ongemakkelijk antwoord.

En dus ging het museum op zoek naar een andere positionering. Wat had het museum de samenleving te bieden? Hoe kon het zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid invulling geven en bijdragen aan een betere wereld, rechtvaardiger en veiliger?

Daarvoor ging niet de hele expositie op de schop, maar werden projecten ontwikkeld over speciale thema's, met nieuwe invalshoeken en gericht op nieuwe doelgroepen.

Zoals het project *Impact*, over de betekenis van vuur- en steekwapens voor de lokale gemeenschap. Hier stonden verhalen centraal van mensen die werden geconfronteerd met het gebruik van dergelijke wapens in hun eigen buurt. Deze aanpak sloot aan bij de collectie, maar ook bij overheidsprogramma's tegen geweld op straat en in huis. Dankzij dit programma kreeg het museum contact met totaal nieuwe partners, zoals politie, justitie, advocaten, forensische instituten en het ministerie van Binnenlandse Zaken. En het bereikte doelgroepen die eerder nooit in het museum kwamen – niet in de laatste plaats jongeren.

Daarvoor experimenteerde het museum met nieuwe, aansprekende vormen. Geen technische en historische verhalen over ballistiek, maar proeven met wasblokken, die de bezoekers iets lieten zien van het effect van een kogel op een mensenlichaam – een beetje zoals in de populaire televisieserie *CSI (Crime Scene Investigation)*.

Ook voor andere projecten bood de belevingswereld van jongeren aanknopingspunten. Rondom thema's als sport, film en computergames bleken verrassende verhalen mogelijk over wapengeweld en het gebruik ervan.

"Ons museum biedt de moderne bezoeker kennis in de vorm van amusement: educatie op de bagagedrager van het vermaak."

Paul van Vlijmen, directeur van het Spoorwegmuseum

Op deze manier heeft het museum zich een nieuwe plaats in de stad veroverd. Voorheen stond het enigszins op zichzelf, had het ook ergens anders kunnen staan; nu is het een factor in het stedelijke debat over leefbaarheid en veiligheid. Het museum is meerstemmig geworden. Nog altijd biedt het onderhoudende exposities voor leuke gezinsuitjes, maar daarnaast gaat het de riskante,

moeilijke verhalen niet uit de weg. Het helpt mensen nadenken over wapens en geweld in onze samenleving – en voorkomt zo hopelijk een heleboel onnodig leed. Het is een museum geworden dat er weer toe doet.

Bijlage: Verslag symposium Voorwaarts Mars!

Geschiedenis kan in een museum alleen zinvol worden voorgesteld als een tentoonstelling ruimte laat voor actuele vraagstukken en controversen.
Gorch Pieken, wetenschappelijk directeur van het Militärhistorisches Museum der Bundeswehr in Dresden

Het maatschappelijk debat wordt geleid door de waan van de dag en een museum moet juist de nodige afstand bewaren van de wispelturigheid van de politieke agenda.
A.C. Oostendorp, voormalig inspecteur-generaal der Krijgsmacht, tevens inspecteur der veteranen

Moge het Nationaal Militair Museum de bevolking blijven betrekken bij heden en verleden van onze krijgsmacht om daarmee de krijgsmacht te helpen behoeden voor verdere bezuinigingen.
Hans van Baalen, reservekolonel Koninklijke Landmacht en voorzitter van de VVD in het Europees Parlement

Bijlage: Verslag symposium Voorwaarts Mars!

Kerdoelen en flexibiliteit

Hoe maak je een museum toekomstbestendig? Voor die vraag zag Willem Bijleveld zich gesteld toen hij als directeur de leiding kreeg over de verbouwing van het Scheepvaartmuseum Amsterdam.

Het oude Scheepvaartmuseum bestond uit een lineaire expositie van 27 zalen en was chronologisch-thematische opgezet. Dat was vooral interessant voor liefhebbers met doorzettingsvermogen. Het nieuwe museum moest toegankelijker zijn, voor verschillende doelgroepen. En flexibel, want museumconcepten veranderen constant.

Voorafgaand aan de nieuwbouwplannen werd een analyse gemaakt van de collectie. Welke betekenisvolle ervaring kon het museum zijn bezoekers meegeven? In essentie, zo concludeerden Bijleveld en zijn medewerkers, draaide de collectie om trots, trots op de maritieme prestaties van Nederland. Het museum zou het verhaal vertellen van een klein land dat eeuwenlang een grote zeemacht was geweest – een 'zeewaarts' verhaal, naast het 'landwaartse' verhaal over de dijken en de polders.

Binnen het maritieme verhaal onderscheidde het museum twee kernwaarden: avontuur en rijkdom. En die werden op hun beurt gekoppeld aan doelgroepen en locaties binnen het museum. In de oostvleugel kwamen exposities met als kernwaarde 'rijkdom'. Daarmee mikt het museum op het traditionele publiek van liefhebbers (aangeduid als 'Dick'). In de oostvleugel werden tentoonstellingen ingericht met 'avontuur' als zwaartepunt. Die zijn vooral bestemd voor gezinnen met kinderen ('Simone'). En ten slotte koos het museum een derde doelgroep ('Mickey') van mensen die normaal gesproken niet in het museum komen, maar wel zijn geïnteresseerd in randprogrammering: lezingen, cursussen en andere evenementen.

Zo is een flexibel geheel van dertien doelgroepgerichte exposities ontstaan. Het museum kan elementen relatief eenvoudig vervangen en zo zijn doelgroepen optimaal bedienen. Een van de objectgerichte exposities voor liefhebbers (over globes) maakt binnenkort al plaats voor een soortgelijke tentoonstelling over atlanten.

Een essentieel onderdeel van de toekomstbestendige opzet is doorlopend onderzoek naar wie de bezoekers zijn en wat ze willen. Dat onderzoek heeft soms verrassende resultaten opgeleverd. Zo blijken de liefhebbers vaker dan gedacht hun kinderen en kleinkinderen mee te nemen. Omgekeerd blijft het percentage 'Simones' nog wat achter bij de verwachting. Deze informatie kan behulpzaam zijn bij toekomstige aanpassingen van de exposities.

Volgens Bijleveld is de benadering van het Scheepvaartmuseum ook bruikbaar voor militaire musea. Hier is de uitdaging een goede balans te vinden tussen de militairen en een breder publiek. Hoe overbrug je de kloof tussen krijgsmacht en samenleving? En hoe maak je de collectie ook attractief voor wie niet direct is geïnteresseerd in wapens en oorlogvoering? Ook hier zou Bijleveld kiezen voor een groter verhaal, met duidelijke kernwaarden. De krijgsmacht garandeert vrede, veiligheid en vrijheid. Dat zijn zaken die iedereen aangaan. Als het museum daar accent op legt, is het meer dan een etalage van de krijgsmacht: dan vormt het volop onderdeel van de samenleving als geheel.

Om als ontmoetingsplek te functioneren, moet een museum zijn aanbod van activiteiten vergroten, en bereid zijn de beleving van de eigen collecties slechts te beschouwen als onderdeel van een sociale activiteit, waarvan eten, drinken, kletsen en winkelen ook deel uitmaken. De collecties moeten zo worden ontwikkeld dat er een soort 'intellectueel park' ontstaat, waar gebruikers kunnen rondwandelen in een landschap van voorwerpen en ideeën.

Bijlage: Verslag symposium Voorwaarts Mars!

James Bradburne, algemeen directeur van de Fondazione Palazzo Strozzi in Florence

Ook al denken de inwoners er anders over, Nederland is een van de meest geweldloze samenlevingen ter wereld, in de minst gewelddadige periode van zijn geschiedenis. [...] Het wordt steeds moeilijker voor de meeste mensen om zich in te denken hoe het is om te leven onder de dreiging van geweld en onder de druk om zelf geweld te gebruiken. Het is al even moeilijk voor te stellen dat Nederland ooit nog van buiten bedreigd wordt. [...] De eventualiteit van een oorlog is nagenoeg ondenkbaar en vrijwel onbespreekbaar. Dat maakt kwetsbaar.

Abram de Swaan, socioloog en emeritus universiteitshoogleraar van de Universiteit van Amsterdam

“Nederland is een van de meest geweldloze samenlevingen ter wereld.”

James Bradburne, algemeen directeur van de Fondazione Palazzo Strozzi

Als bevelhebber der Luchtstrijdkrachten en als commandant der Strijdkrachten heb ik ondervonden hoe belangrijk het is dat er in de Nederlandse samenleving draagvlak is voor de operaties die de krijgsmacht uitvoert. Maar hoe sla je dan de brug

naar de samenleving? Het instrumentarium, een platform, een publieke tribune daarvoor ontbraken. Juist hier kan een belangrijke rol weggelegd zijn voor een museum als het Nationaal Militair Museum.

Dick Berlijn, commandant der Strijdkrachten b.d.

Bijlage: Verslag symposium Voorwaarts Mars!

Kritische distantie

Onze samenleving is het heldendom voorbij. Na een eeuw industriële oorlogvoering kunnen we onmogelijk trots zijn op het verpletteren van tegenstanders of zelfs maar op het winnen van een oorlog.

Voor militaire musea heeft dat ingrijpende consequenties, betoogt Ralph Raths, directeur van het Deutsches Panzermuseum in Munster. Tot voor kort belichtten militaire musea de krijgsgeschiedenis geheel vanuit het standpunt van de krijgsmacht en de staat – met alle heldendom van dien. In de 'postheroïsche samenleving' kan dat niet langer.

Deze omslag vindt Raths des te noodzakelijker omdat de laatste decennia ook de militaire geschiedschrijving is veranderd. Zij heeft aansluiting gezocht bij de academische geschiedschrijving en tal van nieuwe perspectieven ontwikkeld – van cultuur- tot gendergeschiedenis.

En ten slotte is er een nieuw publiek gekomen. Niet langer worden militaire musea voornamelijk bezocht door veteranen die op zoek zijn naar hun eigen verleden. Kijkend naar zijn eigen museum constateert Raths dat de bezoekerspopulatie gevarieerder is dan hij aanvankelijk verwachtte: mannen én vrouwen, oud én jong, en afkomstig uit alle hoeken van de samenleving. Deze bezoekers willen geen voorgekauwd verhaal, maar laten zich graag uitdagen en willen kritisch meedenken.

Militaire musea die aan de traditionele aanpak vasthouden, zo voorspelt Raths, zullen veel bezoekers kwijtraken. En zeker zo belangrijk: hun aanzien bij politieke, economische en culturele beslissers. Maar wat is het alternatief? Want vernieuwing kan ook betekenen dat het traditionele publiek afhaakt, zonder dat er weinig voor in de plaats komt. Hoe behoudt het museum zijn onmisbare maatschappelijke functie?

In ieder geval door een volledige vereenzelviging met de krijgsmacht los te laten, zo weet Raths uit ervaring. 'Soldaatje spelen' mag dan voor een bepaalde doelgroep interessant zijn, het hoort niet bij een professioneel museum. Dat ontleent zijn gezag aan een kritische distantie, op basis van hoge academische standaarden.

Dat betekent onherroepelijk ook dat musea tot taak hebben gekoesterde mythes ter discussie te stellen. Dat kan sommige bezoekers tegen de haren instrijken, en moet dus ook niet op een arrogante manier gebeuren. Maar wie niet staat voor een kritische omgang met het verleden, verliest zijn gezag. Het museum als plaats van voortgaand debat – dat staat Raths als ideaal voor ogen. Wat niet wil zeggen dat het museum geen standpunten mag innemen – tegen de verheerlijking van oorlogsgeweld bijvoorbeeld. Herkenbaarheid is een pre.

Wie een culturele factor van belang wil zijn, moet zijn publiek kennen en er contact mee hebben. Alleen zo kan het museum zich optimaal op zijn bezoekers richten. Raths heeft ervaren dat Facebook hierbij een krachtig middel is: je staat constant in contact met je publiek – niet in de laatste plaats met jongeren – en je krijgt waardevolle feedback.

Ten slotte onderstreept Raths het belang van samenwerking. Niet alleen met kennisinstututen – scholen, universiteiten en onderzoekers –, maar juist ook met partners die wat minder voor de hand liggen. Zoals politieke partijen, vakbonden, vredesorganisaties, kerken en kunstenaarscollectieven. Hiermee kan het museum geheel nieuwe doelgroepen aanboren en geloofwaardigheid opbouwen bij mensen die tot dan toe nauwelijks belangstelling hadden voor het militaire.

Langs deze lijnen is een militair museum in staat zich te ontwikkelen tot onmisbare factor. Dat is zelfs – zo heeft Raths ervaren – vrij eenvoudig. De maatschappelijke belangstelling is er in principe wel. 'We moeten alleen professioneel zijn en vooruitstrevend, en ons gedragen naar wat we zijn: musea.'

Bijlage: Verslag symposium Voorwaarts Mars!

Helden zijn van alle tijden. Als land moeten wij hen erkennen en waarderen. Ook daarvoor is een militair museum van belang.
Peter van Uhm, commandant der Strijdkrachten b.d.

Betrokkenheid is de basis voor acceptatie van nieuwe informatie, maar emotie is vaak uiteindelijk bepalend voor het effect. Met andere woorden, het succes van acceptatie van nieuwe informatie wordt bepaald door de mate waarin een organisatie zoals het Legermuseum er in slaagt contact te maken met de onderstromen in de publieke opinie.
Erwin Seydel, emeritus hoogleraar toegepaste communicatiewetenschap aan de universiteit van Twente en hoogleraar organisationele communicatie aan de Vrije Universiteit

De keus waarvoor museum zich in de 21e eeuw gesteld zien, is die tussen bezoekers en gebruikers – tussen eenmalige en terugkerende bezoekers, tussen top-down en bottom-up, tussen toekijkende en lerende bezoekers.
James Bradburne, algemeen directeur van de Fondazione Palazzo Strozzi in Florence

Als het museum kan bijdragen aan de bewustwording van de positie van de krijgsmacht, dan is dat een goede zaak. De onverschilligheid ten aanzien van de landsverdediging dient zo snel mogelijk te verdwijnen.
Hans Hillen, voormalig minister van Defensie en voorzitter van de Raad van Toezicht van het Nationaal Militair Museum

“Een toekomstbestendig museum is een relevant museum.”

Arnoud Odding, directeur van het Rijksmuseum Twenthe

Bijlage: Verslag symposium Voorwaarts Mars!

Colofon

Het symposium *Voorwaarts! MARS* vond plaats op 19 september 2013 in Huis ter Heide.

Bij het symposium verscheen de bundel *Voorwaarts! MARS*. Militaire musea in de samenleving, samengesteld door Franklin van der Pols en Jaap Willems (red.), een uitgave van uitgeverij Eburon in Delft.

De losse citaten zijn afkomstig uit het boek en de discussie tijdens het symposium.

Tekst: Eelco Beukers, Utrecht.